

КРИТЕРІЇ СТАЛОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЕВНОЇ БІОМАСИ

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....3

ВСТУП.....4

1. ЗАГАЛЬНИЙ СТАН І СТАЛІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ
ДЕРЕВНОЇ БІОМАСИ В УКРАЇНІ.....5

2. ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАЛОГО ВИКОРИСТАННЯ
БІОМАСИ В УКРАЇНІ.....7

3. ПИТАННЯ ЛІСОВОЇ БІОМАСИ ТА ЇЇ КРИТЕРІЇВ
У ЗАКОНОДАВСТВІ ЄС.....10

3.1. Лісова стратегія ЄС до 2030 року.....10

3.2. Регламент (ЄС) 2023/1115 Європейського
Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року.....11

3.3. RED III.....12

4. СЕРТИФІКАЦІЯ.....17

5. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ RED III
В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄС.....18

ПОЗИЦІЯ WWF-УКРАЇНА.....20

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПЕРШОЧЕРГОВИХ
ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН.....22

ВИСНОВКИ.....24

Упорядники:

Богомаз Михайло Володимирович,
виконуючий обов'язки керівника напрямку
“Ліси” Всесвітнього фонду природи
WWF-Україна;

Поширюється безоплатно. Некомерційне
використання дозволено за умови посилання
на WWF-Україна. Комерційне використання
без попереднього дозволу WWF-Україна
заборонено.

Рекомендовано цитувати:

Богомаз, М. В. (Упоряд.). (2025). *Критерії
сталості використання деревної біомаси:
Аналітичний звіт*. Київ: WWF-Україна.

Графічний дизайнер:

Альона Зінченко.

Опубліковано:

WWF-Україна, 2025.

Аналітичний звіт підготовлено за підтримки
Європейського кліматичного фонду.
Відповідальність за зміст і викладені у
звіті погляди несуть виключно автори.
Європейський кліматичний фонд не несе
відповідальності за використання інформації,
що міститься в аналітичному звіті.

European
Climate
Foundation

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВДЕ	Відновлювані джерела енергії
е/е	Електрична енергія
МВт(тепл), ГВт*год	Енергетичні одиниці виміру, відповідно мегават встановленої потужності тепловий, гігават-година
нм³/год	Нормальний кубічний метр за годину - одиниця виміру об'ємної витрати газу за нормальних умов температури та тиску
ТЕС/ТЕЦ	Теплоелектростанції (виробництво тільки електроенергії) / теплоелектроцентралі (комбіноване виробництво тепла й електроенергії)
Fit for 55	Пакет законодавчих ініціатив ЄС, спрямованих на скорочення викидів парникових газів у ЄС щонайменше на 55 % до 2030 року
LULUCF	Land Use, Land-Use Change, and Forestry, українською — землекористування, зміни в землекористуванні та лісове господарство (ЗЗЗ/ЛГ), важливий елемент енергетичної політики ЄС
RED (Renewable Energy Directive)	Директива 2001/77/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про створення сприятливих умов продажу електроенергії, виробленої з відновлюваних енергоджерел, на внутрішньому ринку електричної енергії»

ВСТУП

Поточний стан нормативно-правової бази України щодо використання біомаси є значною перешкодою для інтеграції країни в європейський енергетичний простір. Станом на 2025 рік в Україні відсутні обов'язкові критерії сталості для використання біомаси, що створює серйозні виклики для розвитку сектору відновлюваних джерел енергії (ВДЕ).

На відміну від України в Європейському Союзі стале використання біомаси є ключовим структурним елементом для зарахування її у цілі розвитку ВДЕ та отримання фінансової підтримки. Відповідно до Директиви ЄС про відновлювану енергію (RED II та оновленої RED III) біоенергія, вироблена несталим способом, не може бути врахована у виконанні цілей ЄС з відновлюваної енергії, а її виробники не отримують фінансової підтримки від європейських інституцій.

Основною причиною цієї прогалини в Україні є те, що використання сталої біомаси не вимагається жодними чинними нормативно-правовими актами і не заохочується

економічними механізмами підтримки. Наприклад, стимули, як-от “зелений” тариф, стимулюючий тариф на теплову енергію або обов'язковий вміст рідкого біопалива в бензинах, не пов'язані з вимогами сталості. Крім того, в Україні не сформовано систему торгівлі викидами або подібні механізми ціноутворення на викиди вуглецю, що могли б стимулювати перехід до більш сталих практик. Без затвердження обов'язкових критеріїв сталості на законодавчому рівні ця ситуація залишиться незмінною.

Цей аналітичний звіт має на меті надати загальний огляд стану впровадження критеріїв сталості відповідно до чинних нормативно-правових актів України. До того ж він містить детальний огляд вимог Директиви RED III та інших пов'язаних актів ЄС. Важливою частиною звіту є бачення та рекомендації WWF-Україна щодо критеріїв сталості використання деревної біомаси відповідно до Директиви RED III, що є критично важливим для гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами та забезпечення сталого розвитку біоенергетики в Україні.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНИЙ СТАН І СТАЛІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЕВНОЇ БІОМАСИ В УКРАЇНІ

У Законі України *“Про внесення змін до деяких законів України щодо обов’язковості використання рідкого біопалива (біокомпонентів) у галузі транспорту”* визначено значення терміну “біомаса”: “біомаса — невикопна біологічно відновлювана речовина органічного походження, здатна до біологічного розкладу, у вигляді продуктів, відходів і залишків лісового та сільського господарства (рослинництва і тваринництва), рибного господарства й технологічно пов’язаних з ними галузей промисловості, а також складова промислових або побутових відходів, здатна до біологічного розкладу”.

В Україні майже вся відновлювана теплова енергія (близько 98 %) виробляється з біомаси. Ця теплова енергія використовується в основному в індивідуальних домогосподарствах (котли, печі), а також у комунальних, промислових котельнях і на теплоелектроцентралях.

У 2020 році в Україні було спожито 2869 тис. тонн нафтового еквівалента відновлюваної енергії для тепло- та холодопостачання, причому 98 % (2816 тис. тонн) припадало саме на біомасу.

Враховуючи європейський досвід у біоенергетиці, Україна має потенціал для збільшення виробництва електроенергії з біомаси до 3850 ГВт-год до 2030 року (загальною потужністю близько 876 МВт) за допомогою будівництва та введення в експлуатацію нових біоенергетичних установок (1).

В Україні лісова біомаса є основним джерелом для виробництва енергії, сягаючи 65–70 % від усього обсягу використаної біомаси (а це приблизно 3,0–3,2 млн тонн нафтового еквівалента). Потенціал лісової біомаси в Україні становить лише 12 % (3,08 млн тонн нафтового еквівалента) від загального потенціалу всіх типів біомаси.

Лісова біомаса охоплює продукти, відходи та залишки лісового господарства. До неї належать дров'яна деревина, а також відходи та рештки:

Порубкові рештки (сучки, гілки, верхівки дерев та інші відходи, що не вважаються діловою деревиною з крони).

Відходи деревообробки (тирса, стружка тощо).

Окрім біомаси, що генерується безпосередньо лісовими господарствами (наприклад, ДП «Ліси України» та іншими лісокористувачами), є також деревна біомаса, яка формується з інших джерел, зокрема:

Самосійних лісів.

Лісосмуг.

За складовими потенціал розподіляється нерівномірно. Найбільша його частка припадає на дрова — 38 %. Спостерігається помітний дисбаланс як щодо структури потенціалу, так і щодо структури використання первинних типів лісової біомаси: 60 % потенціалу складають два первинних види — дрова і відходи рубок, потенціал використання яких або майже вичерпано, або ж він перевищує стале використання.

Окрім того, згідно з підрахунками енергетичного балансу частка лісової біомаси, яка споживається нелегально, може складати 3–4 млн м³ на рік, що становить 30 % від загального обсягу споживання деревної біомаси в Україні. Тому впровадження критеріїв сталості деревної біомаси є вкрай актуальним.

© Chris Martin Bahr / WWF

РОЗДІЛ 2.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАЛОГО ВИКОРИСТАННЯ БІОМАСИ В УКРАЇНІ

Станом на зараз в Україні відсутнє правове поле, що регламентує стале використання деревної біомаси.

Окремі аспекти сталого використання деревної біомаси розкрито в Національному плані дій з відновлюваної енергетики до 2030 року, затвердженому [розпорядженням](#) Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 р. № 761.

Зокрема, в Нацплані чітко зазначено, що Україна взяла на себе зобов'язання з імплементації четвертого енергетичного пакета “Чиста енергія для європейців” (охоплює законодавство Європейського Союзу у сфері енергоефективності, відновлюваних джерел енергії, управління та дизайну ринку електричної енергії, правил безпеки постачання електричної енергії тощо). Серед основних нормативно-правових актів варто виділити Директиву (ЄС) [2018/2001](#) Європейського Парламенту та Ради від 11 грудня 2018 р. про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел.

У жовтні 2023 р. Європейський Союз схвалив Директиву (ЄС) 2023/2413 Європейського Парламенту та Ради від 18 жовтня 2023 р. про внесення змін до Директиви (ЄС) [2018/2001](#), Регламенту (ЄС) [2018/1999](#) і Директиви 98/70/ЄС щодо сприяння використанню енергії з відновлюваних джерел, а також скасування Директиви Ради (ЄС) 2015/652. Оскільки прийнятою Директивою запроваджувалося оновлення положень Директиви RED II, то вона отримала умовну назву “Директива RED III”. Враховуючи орієнтир України на вступ до Європейського Союзу, на державному рівні повинні бути імplementовані положення Директиви RED III та відповідних делегованих регламентів *acquis* ЄС, що є більш значимими за поточні вимоги Директиви RED II для держав Енергетичного Співтовариства.

Також основним нормативно-правовим актом, який регулює відносини у сфері використання лісових ресурсів, зокрема, як джерела паливної деревини, є Лісовий кодекс України.

У нормативно-правових документах, що регулюють заготівлю деревини, серед іншого, чітко визначено перелік деревини, яка може використовуватись як паливна: дров'яна деревина та порубкові рештки (хмиз і сучки), гілля, верхівки дерев, інші відходи, не віднесені до ліквіду з крони, а також визначено порядок поводження з ними.

Одним із основних джерел дров'яної деревини є деревина, отримана від заготівлі під час рубок формування та оздоровлення лісів, зокрема і санітарних рубок у лісах України, які регулюються відповідною постановою.

У Стратегії управління лісами України до 2035 року окреслено певні загальні підходи до заготівлі деревини: санітарні рубки повинні бути орієнтовані на оперативне вилучення щойно заражених дерев, а не відмерлих сухостійних дерев, а також на боротьбу з конкретними шкідниками. Вилучення мертвої деревини з лісу має бути обмеженим в неексплуатаційних категоріях лісів, як і проведення санітарних рубок у лісах природно-заповідного фонду, крім випадків, передбачених законодавством.

У Санітарних правилах у лісах України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 р. № 555, прописані обмеження чи заборони на вилучення деревини або її частин, важливих з погляду збереження біорізноманіття, що є невід'ємною частиною критеріїв сталості використання деревини.

Так, пунктом 5 цих правил вводиться повна заборона на санітарні рубки в заповідних зонах біосферних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків, на території природних заповідників, пам'яток природи, пралісових пам'яток природи, зокрема в охоронних зонах завширшки не менше подвійної висоти деревостану пралісу, що утворюються навколо пралісових пам'яток природи, в пралісах, квазіпралісах, природних лісах, заповідних урочищах, а саме забороняється проведення санітарних рубок усіх видів, а також вирубування дуплястих, сухостійних, фаутих дерев і ліквідація захаращеності.

У зонах регульованої і стаціонарної рекреації національних природних парків, буферних зонах біосферних заповідників, на територіях заказників забороняється проведення суцільних санітарних рубок.

На територіях заказників забороняється ліквідація захаращеності.

Ліквідацією захаращеності вважається прибирання поваленого (під кутом від 30 градусів) сухоостою (дерева V і VI категорій).

Під час проведення робіт з ліквідації захаращеності в лісах у межах природно-заповідного фонду (крім хвойних молодняків за межами природних заповідників, заповідних зон і заповідних урочищ) необхідно передбачати залишок неліквідної деревини обсягом не менш як 30 куб. метрів на один гектар.

Ліквідація захаращеності в насадженнях листяних видів у межах природно-заповідного фонду (крім господарських зон національних природних парків, регіональних ландшафтних парків і зон антропогенних ландшафтів біосферних заповідників) не проводиться.

Також заборонено вилучати деревину (крім господарських зон біосферних заповідників, національних природних парків), яка має дереворуйнівні гриби, опеньки осінні (листяні насадження), ракові захворювання та інше.

У лісах інших категорій підлягають збереженню окремі повалені сухостійні дерева, які слугують середовищем існування та захисту інших об'єктів живої природи, про що робиться відмітка в матеріалах відводу та лісорубному квитку.

Окрім того, відповідно до п. 26 цих правил, у процесі санітарних рубок у лісах усіх категорій залишають дерева, які виконують важливі біоценологічні функції (старі дуплясті, з відшарованою корою; найстаріші; сухостійні з відламанною кроною (стремпи); з розлогою кроною та боковими гілками, перпендикулярними або майже перпендикулярними до стовбура дерева; вивернуті разом з кореневою системою (виворотні); з гніздами птахів; сховищами кажанів). Про це робиться відмітка в лісорубному квитку.

Окрім того, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18.05.2025 р. № 721 під час рубок головного користування, рубок формування та оздоровлення лісів заборонено вирубування дуплястих, найстаріших і визначених дерев.

Також згідно з п. 23 частину дерев з дуплами (до 10 дерев на гектар) залишають, щоб забезпечити лісову фауну природним укриттям, про що робиться відмітка в лісорубному квитку.

Окремі норми щодо збереження деревини зазначено в оновлених Правилах поліпшення якісного складу лісів, проведення інших рубок та робіт, пов'язаних і не пов'язаних із веденням лісового господарства, які затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 р. № 724 (в редакції від 25.10.2024 р.).

Зокрема, в пункті 68 зазначено, що в зоні антропогенних ландшафтів і в буферній зоні біосферних заповідників, у господарських зонах та зонах регульованої рекреації національних природних і регіональних ландшафтних парків під час проведення рубок небезпечних дерев уся деревина обраховується як неліквідна та залишається як мертва деревина для збереження біорізноманіття в лісах, крім насаджень I–II класів природної пожежної безпеки, які визначено Порядком організації охорони і захисту лісів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20.05.2022 р. № 612, рекреаційно придатних лісів, які визначено Правилами використання корисних властивостей лісів, затвердженими наказом Мінагрополітики від 14.08.2012 р. № 502, та випадків захаращення смуг відведення автомобільних доріг загального користування і залізниць, спеціальних зон об'єктів енергетики, охоронних та санітарно-захисних зон об'єктів нафтогазової галузі, електронних комунікаційних мереж і об'єктів трубопровідного транспорту.

Незважаючи на запроваджені правові норми щодо збереження дерев при плануванні та здійсненні лісгосподарських заходів, у 2024 році, за результатами документації та польової верифікації, Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів не було погоджено лімітів у межах об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення на площі близько 1500 га.

Також було виявлено порушення щодо вирубування найстаріших дерев.

Крім деревної біомаси, перспективним відновлюваним джерелом для виробництва теплової енергії є енергетичні рослини.

Вирощування енергетичних рослин не повинно витіснити традиційне вирощування сільськогосподарських культур і призводити до трансформації природних екосистем, зокрема лісів, водно-болотних угідь, торфовищ та ін., зокрема, в сільськогосподарські угіддя. Таке перетворення негативно впливає на навколишнє природне середовище та збільшує емісії парникових газів. Виробництво біопалива, біомаси й іншої відповідної сільськогосподарської сировини для виробництва енергії не повинно перешкоджати цілям охорони навколишнього природного середовища, збереженню природоохоронних територій та об'єктів, цінних екосистем, видів біоти тощо.

© Wild Wonders of Europe / Cornelia Doerr / WWF

РОЗДІЛ 3. ПИТАННЯ ЛІСОВОЇ БІОМАСИ ТА ЇЇ КРИТЕРІЇВ У ЗАКОНОДАВСТВІ ЄС

3.1. ЛІСОВА СТРАТЕГІЯ ЄС ДО 2030 РОКУ

Нова *Лісова Стратегія ЄС до 2030 року* є однією з ключових ініціатив Європейського зеленого курсу, яка базується на Стратегії ЄС зі збереження біорізноманіття до 2030 року.

Ця стратегія сприятиме досягненню цілей ЄС щодо збереження біорізноманіття, цілі зі скорочення викидів парникових газів щонайменше на 55 % до 2030 року та кліматичної нейтральності до 2050 року.

Вона визнає центральну та багатофункціональну роль лісів, а також внесок лісівників і всього ланцюга створення вартості на основі лісових ресурсів у досягнення сталої та кліматично нейтральної економіки до 2050 року та підтримку сільських територій.

У стратегії визначено загальні принципи використання лісової деревини сталим способом, зокрема:

Усі старовікові ліси мають бути **взяті під охорону**.

Під час здійснення лісгосподарської діяльності потрібно **залишати достатню кількість відмерлої деревини**.

Мінімізувати використання лісу-кругляку для виробництва енергії.

Регламент про землекористування, зміни в землекористуванні та лісове господарство (LULUCF) гарантує, що держави-члени звітують і враховують зміни в запасах вуглецю не лише в лісах, а й у вуглецевих пулах заготовлених деревних продуктів. Цей облік буде посилено відповідно до переглянутого регламенту, запропонованого як частину пакету «Fit-for-55».

Для виробництва недовговічних продуктів та для виробництва енергії повинна використовуватися деревина, непридатна для виробництва довготривалих матеріалів і продуктів, а також вторинна деревна біомаса, як побічні продукти лісопиляння, відходи та перероблені матеріали.

Деревина має використовуватись сталим способом, за каскадним принципом і відповідно до підходу циркулярної економіки.

3.2. РЕГЛАМЕНТ (ЄС) 2023/1115 ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ ВІД 31 ТРАВНЯ 2023 РОКУ

Європейська Комісія ухвалила Регламент ЄС щодо знеліснення та деградації лісів ([EUDR](#)). Цей регламент класифікує країни за ризиком вирубки лісів у зв'язку із виробництвом семи товарів, на які поширюється дія EUDR: велика рогата худоба, какао, кава, олійна пальма, каучук, соя та деревина. У майбутньому передбачено розширити дію регламенту на інші природні екосистеми.

Відповідно до регламенту продукція з деревини повинна відповідати правовим та екологічним стандартам, а саме: не може бути розміщена або доступна на ринку чи експортована, якщо вона не була вироблена без вирубки лісів або деградації лісів (після 31 грудня 2020 року) і не була вироблена згідно з відповідним законодавством країни-виробника.

Фактично почне діяти із 1 січня 2026 року.

© Kari Schnellmann

3.3. RED III

Переглянута Директива про відновлювану енергетику (RED III) (Директива (ЄС) 2023/2413) набула чинності 20 листопада 2023 року.

Держави-члени ЄС мали транспонувати цю директиву у своє національне законодавство до 21 травня 2025 року.

RED III, або Директива про відновлювану енергетику (III), – це остання редакція законодавства Європейського Союзу щодо сприяння розвитку відновлюваної енергетики, зокрема Директиви (ЄС) [2018/2001](#). Вона є частиною пакету законодавчих ініціатив ЄС «Fit for 55», що має на меті скорочення викидів парникових газів щонайменше на 55 %

до 2030 року. RED III базується на попередній RED II та встановлює більш амбітні цілі, особливо в секторах транспорту і промисловості, а також впроваджує заходи для прискорення реалізації проєктів відновлюваної енергетики і вимоги до сталості використання біомаси.

RED III посилила вимоги до сталості біоенергетики та скорочення викидів парникових газів, встановивши критерії для всіх кінцевих секторів використання. Директивою введено спеціальні правила для біопалив, біорідин і палива з біомаси, вироблених з лісової біомаси, що вимагають дотримання сталості операцій із заготівлі й обліку викидів, пов'язаних зі зміною землекористування.

Відповідно до цілей збереження біорізноманіття та запобігання руйнуванню середовищ існування, згідно з Директивами 92/43/ЄЕС, 2000/60/ЄС, 2008/56/ЄС Європейського Парламенту та Ради (29) і 2009/147/ЄС необхідно досягти посиленого захисту особливо цінних для біорізноманіття та депонування вуглецю середовищ існування, серед яких:

Первинні та старовікові ліси.

Ліси, багаті на біорізноманіття.

Луки.

Торфовища.

Вересові пустища.

Тому слід запровадити виключення та обмеження щодо джерел лісової біомаси з цих територій, відповідно до підходу, застосованого до біопалив, біорідин і палива з біомаси, вироблених із сільськогосподарської біомаси. Винятки можливі лише там, де підхід, заснований на оцінці ризиків, передбачає необхідні виключення та обмеження, а оператори надають необхідні гарантії.

© Ola Jennersten / WWF-Sweden

Паливо з біомаси повинно відповідати критеріям сталості та критерію скорочення викидів парникових газів:

Для твердої біомаси – на установках, що виробляють е/е, тепло/холод із встановленою тепловою потужністю 7,5 МВт і більше.

Для біогазу – на установках, що виробляють е/е, тепло/холод із встановленою тепловою потужністю 2 МВт і більше.

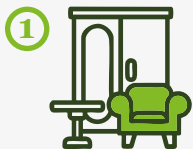
Для установок, що виробляють газоподібне паливо з біомаси з подальшою середньою швидкістю потоку біометану – понад 200 нм³/год еквіваленту метану.

Крім того, у відповідні перехідні періоди для забезпечення інвестиційної безпеки критерії економії викидів парникових газів також повинні поступово застосовуватися до існуючих установок, що працюють на біомасі, щоб гарантувати, що виробництво біоенергії на всіх таких установках веде до скорочення викидів парникових газів, порівнюючи з енергією, виробленою з вугільного палива.

Директивою визначається необхідність узгодження політики в галузі біоенергетики з принципом каскадного

використання біомаси. Цей принцип має на меті досягнення ресурсної ефективності використання біомаси за допомогою пріоритетного, де це можливо, матеріального використання біомаси над її енергетичним використанням. Таким чином досягається збільшення кількості біомаси, доступної в системі. Таке узгодження має забезпечити справедливий доступ до ринку біомасової сировини для розробки інноваційних, високовартісних рішень на біологічній основі та з дотриманням принципів сталої циркулярної біоекономіки.

Біомаса повинна використовуватися згідно з її найвищою економічною та екологічною доданою вартістю за таким порядком пріоритетів:

Вироби з деревини.

Продовження терміну служби виробів з деревини.

Повторне використання.

Переробка (рециклінг).

Біоенергія.

Утилізація.

	Установки, що виробляють лише електроенергію	Установки для комбінованого виробництва теплової та електричної енергії (ТЕЦ)	Високотемпературні промислові процеси	Системи централізованого тепlopостачання	Побутові котли та печі
Первинна ¹ деревна біомаса					
Вторинна ² деревна біомаса					

¹ Включає цілі колоди з природних лісів, спеціально зрубані ліси, пні, верхівки та гілки дерев, рубки догляду за лісом.

² Залишки від подрібнення, включно з тирсою, стружкою.

Якщо жодне інше використання деревної біомаси не є економічно життєздатним або екологічно доцільним, енергетична утилізація допомагає зменшити виробництво енергії з невідновлюваних джерел.

Тому механізми підтримки біоенергетики державами-членами ЄС повинні бути спрямовані на таку сировину, для якої існує невелика ринкова конкуренція у секторі матеріального виробництва і чиє джерело вважається позитивним як для клімату, так і для біорізноманіття. Це необхідно для уникнення негативних стимулів для нестійких біоенергетичних підходів.

Держави-члени можуть відступати від каскадного принципу в разі:

Необхідності гарантування безпеки енергопостачання.

Місцева промисловість кількісно або технічно не може використовувати лісову біомасу відповідно до вищої економічної та екологічної доданої вартості, іншої, ніж енергія:

- необхідні лісгосподарські заходи – рубки догляду та протипожежні заходи;
- ліквідаційні рубки після задокументованих стихійних лих;
- заготівля деревини, характеристики якої не задовольняють вимоги місцевих переробних підприємств.

Держави-члени ЄС не повинні надавати прямої фінансової підтримки у разі:

Використання пиловників, фанерних колод, промислового круглого лісу, пнів і коренів для виробництва енергії.

Виробництва відновлюваної енергії з відходів, якщо зобов'язання щодо роздільного збору, викладені в Директиві 2008/98/ЄС, не були дотримані.

Держави-члени ЄС не повинні надавати нової підтримки та не відновлюють будь-яку підтримку для виробництва е/е з лісової біомаси в установках, що виробляють лише електроенергію, за певними винятками (залежність регіону від твердого викопного палива, віддалений регіон, електрична енергія виробляється із застосуванням уловлювання та зберігання CO₂).

© Yurii Ivanenko / WWF-Україна

Системи в країні походження для будь-якої деревної біомаси також повинні гарантувати, що лісова біомаса не виробляється на територіях, які мали один із таких статусів у січні 2008 року або пізніше (незалежно від того, чи зберегла ця земля такий статус), а саме на територіях:

Первинні ліси та інші лісисті землі, зокрема ліси та інші лісисті землі місцевих видів, де немає чітких видимих ознак людської діяльності, а екологічні процеси несуттєво порушені» та «старовікові ліси, як вони визначені в країні, де розташований ліс». Цей пункт особливо важливий, оскільки не всі країни ЄС мають визначення «старовікових лісів» у своєму національному законодавстві, і тому їм потрібно буде розробити його в межах транспозиції.

Ліси й інші лісисті землі, багаті на видове різноманіття та не деградовані, які були визнані такими відповідним компетентним органом, якщо не надано доказів того, що виробництво такої сировини не заважало цим цілям охорони природи.

Луки, багаті на біорізноманіття, площею понад один гектар, які є: (I) природними, а саме луки, які залишалися б луками за відсутності втручання людини і які зберігають природний видовий склад та екологічні характеристики й процеси; або (II) неприродними, а саме луки, які перестали б бути луками за відсутності втручання людини і які багаті на види та не деградовані, і були визнані багатими на біорізноманіття відповідним компетентним органом, якщо не надано доказів того, що збирання сировини необхідне для збереження її статусу як луків, багатих на біорізноманіття.

**Вересові
пустини.**

Землі з високим запасом вуглецю, до яких належать водно-болотні угіддя («земля, яка постійно або значну частину року покрита водою або насичена водою») та торфовища (із застереженням: «якщо не надано доказів, що вирощування та збирання цієї сировини не передбачає осушення раніше неосушеного ґрунту»).

Виключення лісової біомаси із «зон, заборонених для використання» (no-go zones) є важливим для держав-членів ЄС, які виробляють біоенергію з власної біомасової сировини, оскільки їм потрібно буде запровадити це виключення у своєму національному законодавстві. Крім того, національні виробники лісової біомаси повинні видавати «заяву про гарантію, підкріплену внутрішніми процесами на рівні компанії». Такі заяви мають на меті підтвердити відповідність вимогам щодо «зон, заборонених для використання» та спростити перевірку інформації про джерела біомаси, яку економічні оператори повинні надавати державам-членам ЄС, і потенційно допомогти державам-членам ЄС виявляти випадки невідповідності.

Для країн, які не виключають можливості отримати паливо з біомаси із цих зон у своєму національному законодавстві (або недостатньо доказів, що вони це роблять), критерії застосовуються безпосередньо на «рівні зони заготівлі

лісу», з більш суворим контролем. Виробники біомаси повинні надавати докази (наприклад, через добровільні схеми) про гарантування «системами управління» на цьому рівні того, що деревина не походить із «зон, заборонених для використання». Оператори енергетичних об'єктів також повинні в цьому уразі видавати «заяву про гарантію, підкріплену внутрішніми процесами на рівні компанії», що спалюване ними біомасове паливо не походить із цих зон.

Держави-члени ЄС можуть розширити ці «зони, заборонені для використання», зокрема, до «постійно лісистих територій», а саме земель площею понад один гектар з деревами заввишки понад п'ять метрів і покриттям крони понад 30 %, або деревами, здатними досягти цих меж на місці. Це землі, визнані в RED III такими, що мають високий запас вуглецю (але цього разу не включені до «зон, заборонених для використання» для виробництва лісової біомаси).

Таким чином, розширення «зон, заборонених для використання» зі збереженням необхідної гнучкості для санітарних заходів або заходів зі зменшення ризику пожеж було б одним із найефективніших способів захисту лісів від стимулів, пов'язаних з біомасою, оскільки це виключило б самі ліси зі сфери дії RED III, чим обмежило б стимули для біомаси лише побічними продуктами деревообробної промисловості поза лісами.

Окрім того, лісова біомаса має походити з лісів, у яких господарювання ведеться відповідно до принципів сталого лісогосподарства, що передбачає дотримання національного та міжнародного законодавства в галузі лісів, збереження біорізноманіття, продуктивності та екологічних функцій, забезпечення відновлення лісів після вирубки.

Також забороняється використання біомаси, отриманої від незаконної вирубки лісів. Країни-члени ЄС повинні забезпечити, щоб лісова біомаса походила із законних джерел, що підтверджується відповідними документами (наприклад, сертифікатами сталості).

У RED III активно заохочується використання відходів і залишків сільського господарства для виробництва біомаси. До них належать: солома, лушпиння, стебла та інші залишки після збору врожаю, відходи тваринництва (наприклад, гній). Використання таких джерел можна вважати пріоритетним, оскільки вони не потребують додаткового використання земель.

Використання цільових сільськогосподарських культур (наприклад, кукурудзи, цукрової тростини) для виробництва біомаси обмежується, щоб уникнути негативного впливу на продовольчу безпеку.

Країни-члени ЄС зобов'язані забезпечити прозорий моніторинг і звітність щодо:

Походження біомаси. Визначення географічного розташування джерел біомаси (наприклад, лісів, сільськогосподарських угідь).

Обсягів використання. Загальна кількість біомаси, використаної для виробництва енергії. Типи біомаси (наприклад, лісова, сільськогосподарська, відходи). Джерела біомаси (наприклад, внутрішній ринок або імпорт).

Підтвердження законності виробництва та збору біомаси (наприклад, відсутність незаконної вирубки лісів).

Відповідності критеріям сталості. Зменшення викидів парникових газів, порівнюючи з викопними паливами. Відсутність використання біомаси з високоцінних земель (наприклад, тропічних лісів, торфовищ). Дотримання принципів сталого лісогосподарства для лісової біомаси.

Дані повинні бути доступними для громадськості. Країни-члени ЄС зобов'язані надавати щорічні звіти Європейській комісії, які мають містити:

Дані про походження, обсяги та відповідність біомаси критеріям сталості.

Інформацію про використання біопалива, біоріднини та біомаси.

РОЗДІЛ 4. СЕРТИФІКАЦІЯ

ВИЗНАНІ СИСТЕМИ СЕРТИФІКАЦІЇ

RED III дозволяє використання **визнаних систем сертифікації**:

FSC (Forest Stewardship Council)	- для лісової біомаси.
PEFC (Programme for the Endorsement of Forest Certification)	- для лісової біомаси.
ISCC (International Sustainability and Carbon Certification)	- для сільськогосподарської біомаси та біопалива.
RSB (Roundtable on Sustainable Biomaterials)	- для різних видів біомаси.

Ці системи повинні відповідати вимогам RED III та бути схваленими Європейською комісією.

Країни-члени ЄС можуть розробляти власні національні схеми сертифікації, які повинні бути схваленими Європейською комісією.

Використання біомаси, отриманої з порушенням прав місцевих громад або корінних народів, заборонено.

РОЗДІЛ 5.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ RED III В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄС

ЕСТОНІЯ

Естонія перебуває в процесі транспозиції директиви RED III до своєї національної законодавчої бази.

У країні вже існували правила, засновані на попередній директиві RED II, що зосереджені на сталому розвитку біопалива, яке використовується виробниками тепла. Ці правила вимагають від виробників тепла знати про походження біомаси та забезпечувати її відповідність критеріям екологічної стійкості.

RED III знизить поріг для демонстрації сталості для виробничих одиниць з 20 МВт до 7,5 МВт, а це означає, що більше енергетичних об'єктів в Естонії повинні будуть дотримуватися цього порогу.

RED III впроваджує концепцію «заборонених» зон, де біомаса, отримана з районів з високим біорізноманіттям або природоохоронною цінністю, не вважатиметься сталою. Естонія наразі уточнює, як ці обмеження застосовуватимуться на національному рівні, що вплине на їхній вибір постачальників біомаси.

Країна дотримується каскадного принципу RED III щодо використання деревини, надаючи пріоритет її використанню на виробництво продукції з вищою доданою вартістю над її використанням для виробництва енергії. Із цим принципом будуть пов'язані субсидії на відновлювану енергетику.

Естонія збільшить використання відновлюваних джерел енергії для підвищення своєї енергетичної безпеки та сприяння зеленій економічній трансформації, як це зазначено в її Національному плані з енергетики та клімату на 2021–2030 роки та Стратегії сталого розвитку до 2030 року.

Станом на початок 2024 року виробник теплової енергії Adven Estonia повідомив, що 82 % енергії для централізованого опалення вже виробляється з біопалива, що свідчить про значну залежність від відновлюваних джерел.

ЛИТВА

Литва також перебуває в процесі впровадження директиви RED III.

Країна досягла значних успіхів у розвитку відновлюваної енергетики, зокрема в біоенергетиці (особливо біомасі для опалення), вітровій і сонячній енергетиці.

Литва прагне виробляти 100 % своєї електроенергії з відновлюваних джерел до 2050 року, з проміжною метою 45 % до 2030 року. Такі цілі підтримуються національною політикою та директивами ЄС.

Литва працює над синхронізацією своєї електромережі з Континентальною європейською мережею до 2025 року, щоб посилити енергетичну безпеку та зменшити залежність від систем, що не входять до ЄС.

Країна активно розвиває сонячну енергетику за допомогою програм стимулювання, як нетто-лічильник. Наземні вітрові електростанції також набули значного поширення, і тривають дискусії щодо потенціалу морської вітрової енергетики.

Литва є частиною Балтійської енергетичної системи і має ключові взаємозв'язки з Латвією та Естонією, а також Польщею і країнами Північної Європи, що сприяє торгівлі електроенергією та підвищує енергетичну безпеку.

Ефективна інтеграція зростаючої частки періодичних відновлюваних джерел енергії, як вітер і сонце, вимагає інвестицій у технології інтелектуальних мереж і рішення для зберігання енергії в Литві.

© Yurii Ivanenko / WWF-Україна

ПОЗИЦІЯ WWF-УКРАЇНА

Враховуючи прагнення України до вступу в ЄС, країною на законодавчому рівні повинні бути імplementовані положення Директиви RED III.

Серед основних положень Директиви RED III є збільшення загальноєвропейської цілі щодо частки енергії, виробленої з відновлюваних джерел у загальному кінцевому споживанні до не менше ніж 42,5 % до 2030 року з індикативним збільшенням до 45 %.

Тому, на думку WWF-Україна, вкрай важливим є запровадження таких принципів і підходів.

Використання твердої біомаси відіграє обмежену роль у майбутній енергетичній системі, де лише низьковуглецева, низькоємна вторинна деревна біомаса використовується як сировина в електроенергетичному, централізованому теплоенергетичному та промисловому секторах. До 2050 року передбачається значне зменшення обсягів використання дров у житловому секторі на рівні домогосподарств завдяки впровадженню глибокої енергетичної реновації та альтернативних джерел опалення. За допомогою застосування індивідуально розроблених фінансових схем енергетично бідні та/або залежні від лісів громади також підтримуватимуться в енергетичному

переході. Залишкова потреба в енергії може бути покрита дровами, але в такому разі вона не повинна враховуватися як внесок у національну ціль щодо відновлюваної енергії.

Сприяння лісівництву, наближеному до природи, передбачає підтримання та/або відновлення різноманітної мозаїки аборигенних видів, розмірів, віку, просторових масштабів і періодів вирубування деревини, що відповідають природному лісовому ландшафту. Цей стратегічний підхід має на меті збільшити багатий асортимент високоякісної деревини, забезпечуючи більш позитивний вуглецевий баланс і максимізуючи цінність лісових ресурсів.

Сталі рівні заготівлі означають досягнення та підтримання частки вилучення деревини в обсязі не більше двох третин від чистого приросту лісів. Це необхідно для захисту біорізноманіття та збільшення поглинання вуглецю в секторі землекористування, змін у землекористуванні та лісовому господарстві (LULUCF). Сталий рівень заготівлі також повинен бути узгоджений з амбітними цілями природної секвестрації вуглецю. Процес зменшення рівня заготівлі повинен відбуватися спочатку в найбільш захищених лісах, а потім, як наступний крок, у категоріях з нижчим рівнем захисту.

Першочергові стратегічні кроки для забезпечення сталості використання біомаси:

Якнайшвидше **впровадження принципу каскадного використання**, який забезпечить використання деревини спочатку для реалізації цілей з вищою цінністю і доступність лише вторинної деревної біомаси для промислового використання в енергетиці. Сприяння використанню, повторному використанню та переробці високоякісних і довговічних виробів з деревини як матеріалів, де це можливо, сприяючи досягненню кліматичної нейтральності завдяки зберіганню вуглецю та заміні матеріалів на основі вичопного палива.

Покращення збору даних і прозорості щодо пропозиції та попиту на лісову біомасу.

Сприяння активізації досліджень впливу використання біомаси на ліси та клімат, а також адвокування розвитку каскадного використання деревини. Наголошення на необхідності послідовних і прозорих даних щодо пропозиції та попиту на біомасу, усунення статистичних невідповідностей і незаконних рубок.

Подальша імплементація законодавства ЄС. На основі посилення критеріїв сталості для виробників енергетичної біомаси повинні бути введені системи належної перевірки, враховуючи Регламент ЄС щодо боротьби з вирубкою лісів (EUDR).

Заохочення співпраці між публічним, приватним сектором і громадянським суспільством для впровадження сталих практик використання біомаси. Підкреслення важливості залучення громадськості до процесів прийняття рішень, особливо в сильно залежних від біомаси регіонах.

© Zachary Bako/ WWF-US

© WWF-US / Julie Pudlowski

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПЕРШОЧЕРГОВИХ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН

Для Верховної Ради України:

Погодити українську термінологію у сфері біоенергетики, зокрема визначення термінів “біопаливо”, “біорідина”, “паливо з біомаси” в Законі України “Про альтернативні джерела енергії”, із законодавством Європейського Союзу.

Внести зміни до Лісового кодексу України щодо термінів та їх визначень для забезпечення імплементації EUDR та адаптації термінології FAO.

Внести зміни до Лісового кодексу України для затвердження принципів каскадного використання біомаси, зокрема лісової.

Прийняти законодавчі акти про ринок деревини, які визначатимуть правове поле ведення лісового господарства та інформаційного забезпечення ринку деревини і її обліку в прозорий і відкритий для усіх способ.

Законодавчо врегулювати питання вирощування енергетичних рослин, враховуючи вимоги до збереження природних оселищ відповідно до Директиви RED III та інших природоохоронних директив.

Забезпечити умови для подальшого активного впровадження різних систем сертифікації, які дозволять гарантувати сталість її походження.

Закріпити критерії сталості біомаси, що використовується у виробництві енергії, інтегрувавши критерії сталого використання біомаси до чинного законодавства у сфері відновлюваної енергетики. Зокрема, передбачити в законодавстві вимогу обов’язкової відповідності критеріям сталості для отримання доступу до стимулюючих тарифів (наприклад, «зеленого» тарифу, тарифів на теплову енергію з ВДЕ тощо).

Для Кабінету Міністрів України:

- Розробити законопроект щодо імплементації положень європейського законодавства відповідно до RED III.

- Розробити порядок підтвердження критеріїв сталості при використанні деревної біомаси.

- Розробити і затвердити тарифну сітку ціноутворення енергії з біомаси, що буде враховувати критерії сталості як передумову для надання пільгових умов. Також розглянути можливість поступової інтеграції вимог сталості до процедур державної підтримки ВДЕ та стимулюючих інструментів (включно з державними закупівлями теплової енергії, грантовими програмами тощо).

- Врахувати під час розробки Стратегії зі збереження біорізноманіття питання менеджменту відмерлої деревини.

Для Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України:

- Розробити Методику визначення старовікових лісів відповідно до Стратегії розвитку лісового господарства ЄС до 2030 року, забезпечити їх повну охорону за допомогою картування та контроль процесу затвердження матеріалів лісовпорядкування.

- Розробити Методику ідентифікації та картування так званих інших по-go zones (лук, торфовищ, вересовищ), де буде заборонено або обмежено отримання чи вирощування біомаси.

- Встановити критерії та індикатори збереження відмерлої деревини у процесі здійснення лісгосподарської діяльності, особливо в експлуатаційних лісах.

Для Державного агентства лісових ресурсів України:

- Розробити та затвердити остаточно систему повної відстежуваності походження деревини на рівні відповідної постанови Кабінету Міністрів України.

- Запровадити єдині електронні платформи торгівлі деревиною та її облік.

- Розробити нормативи щодо впровадження каскадного використання деревини.

- Забезпечити подальшу підтримку сертифікації лісів, лісокористувачів, ланцюгів постачання лісової біомаси на основі стандартів FSC/PEFC/REDD+.

- Забезпечити подальше вдосконалення правил заготівлі деревини для імplementування положень наближеного до природи лісівництва.

© Martin Harvey / WWF

ВИСНОВКИ

Станом на сьогодні Україна не має повноцінних імplementованих критеріїв сталості для використання біомаси, що є суттєвою перешкодою для її інтеграції в енергетичні цілі Європейського Союзу. Хоча чинні українські нормативно-правові акти – Лісовий кодекс України та Санітарні правила в лісах України – містять певні обмеження щодо рубок у природоохоронних зонах і вимоги щодо залишення мертвої деревини, проте вони не відповідають усім комплексним вимогам сталості, викладеним у Директиві RED III. Зокрема, бракує чітких визначень і конкретних заборон на заготівлю біомаси в особливо цінних природоохоронних зонах, що є критично важливим для збереження біорізноманіття та екосистемних послуг.

Основна причина цієї прогалини полягає у відсутності внутрішніх механізмів підтримки, які б вимагали сталого використання біомаси. На відміну від європейських практик український “зелений” тариф, стимулюючі тарифи на теплову енергію та інші економічні важелі не передбачають обов’язкової відповідності критеріям сталості. Крім того, в Україні відсутня функціонуюча система торгівлі викидами або інші механізми ціноутворення на вуглець, що могли б стимулювати перехід до більш екологічно відповідальних практик у секторі біоенергетики.

Наразі лісова біомаса є домінуючим джерелом енергії в Україні, покриваючи 65–70 % від загального обсягу споживання біомаси, попри те, що її потенціал становить лише близько 12 % від загального біоенергетичного потенціалу країни. Водночас агробіомаса, яка має значно більший потенціал (близько 65 %), використовується значно менше (25–30 %). Цей дисбаланс свідчить про неефективне використання наявних ресурсів і недооцінку потенціалу сільськогосподарських відходів.

Ситуація ускладнюється тим, що значна частка лісової біомаси, яка споживається, може походити з нелегальних рубок. За окремими оцінками, щорічні обсяги такої біомаси складають 3–4 млн куб. м, або близько 30 % від загального споживання. Це підкреслює гостру необхідність негайного впровадження критеріїв сталості та контролю за їх дотриманням, що допоможе не лише гармонізувати українське законодавство з європейським, а й мінімізувати негативні екологічні й економічні наслідки нелегальної заготівлі лісової біомаси.

КРИТЕРІЇ СТАЛОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЕВНОЇ БІОМАСИ

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

Working to sustain the natural
world for the benefit of people
and wildlife.

together possible™

panda.org

© 2025

© 1986 Panda symbol WWF – World Wide Fund for Nature (Formerly World Wildlife Fund)

® "WWF" is a WWF Registered Trademark. WWF International, Rue Mauverney 28, 1196 Gland, Switzerland. Tel +41 22 364 9111. Fax +41 22 364 0332.

For contact details and further information, please visit our international website at www.panda.org